

Autor: Macková Kristina (učo: 345 835)

Kód předmětu: SP7MP_MTO2

Téma: Analýza komunikačních schopností u dětí mladšího školního věku

Úvod

Ve své diplomové práci bych se ráda zabývala tématem „Analýza komunikačních schopností u dětí mladšího školního věku“. Budu se věnovat zjištění četnosti výskytu narušené komunikační schopnosti u dětí, které navštěvují základní školu praktickou a běžnou základní školu. V dnešní době se velmi poukazuje na četnost narušené komunikační schopnosti u dětí a stálý narůstající počet takto handicapovaných dětí. Ve své diplomové práci se zaměřím na otázku, zdali je pravda, že se narušená komunikační schopnost ve větším rozsahu vyskytuje u dětí, které dochází na základní školu praktickou, než u dětí, které navštěvují běžnou základní školu.

Toto téma se mi zdá zajímavé a tvrzení, že děti na základní škole praktické více trpí narušenou komunikační schopností, podle mého názoru, nemusí být úplně pravdivé. Proto bych ráda uskutečnila výzkum, který tuto tezi potvrdí, nebo vyvrátí. Výzkum by mohl být přínosný jak pro učitele, tak pro rodiče dětí, kterých se to dotýká. Mohl by pomoci při práci učitele s dětmi k lepšímu přizpůsobení individuálně vzdělávacích plánů.

Hlavním cílem mého výzkumu bude tedy zjistit, zda se narušená komunikační schopnost častěji vyskytuje u dětí, které navštěvují základní školu praktickou, než u dětí, které navštěvují běžnou základní školu. Můj výzkum zaměřím na děti mladšího školního věku a jejich učitele. Jako dílčí cíle jsem si zvolila zjistit stupeň a rozsah kompetencí v jednotlivých řečových oblastech a to konkrétně ve čtyřech jazykových rovinách. V morfologicko-syntaktické rovině, lexikálně-sémantické rovině, foneticko-fonologické rovině a pragmatické rovině. Morfologicko-syntaktická rovina se zaměřuje na gramatickou stránku jazyka, tzn. používání předložek a správných pádů, používání sloves, skloňování podstatných, přídavných jmen, slovosled, vytváření množného a jednotného čísla, správné tvary podstatných jmen, tvoření gramaticky správné věty, porovnávání, stupňování. Lexikálně-sémantická rovina se zabývá slovní zásobou a jejím vývojem. Foneticko-fonologická rovina jazyka se zabývá sluchovým rozlišením jednotlivých hlásek, které jsou si podobné, tzn. umět sluchově rozlišit například slova tam-dam, kosa-koza.

Pragmatická rovina se zaměřuje na aplikaci řeči v sociální komunikaci, tzn. umět vést rozhovor, samostatně vyprávět příběh, dodržovat dějovou linii.

Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka tedy zní, zda se u dětí, které navštěvují základní školu praktickou, ve větším rozsahu vyskytuje narušená komunikační schopnost, než u dětí intaktních, které navštěvují běžnou základní školu. Další výzkumné otázky zní, jaké mají děti nedostatky ve foneticko-fonologické rovině. Jaké mají nedostatky v rovině lexikálně-sémantické. Jaké obtíže mají v rovině morfologicko-syntaktické a v neposlední řadě i pragmatické rovině jazyka. Tento výzkum doplním rozhovory s učiteli, zde bude cíl zjistit, s jakým typem narušené komunikační schopnosti se učitelé u svých žáků setkávají, ve kterých jazykových rovinách mají děti největší nedostatky, zda ví, jak k dítěti přistupovat, jaká je metodika práce s těmito dětmi, u kolika dětí se narušená komunikační schopnost vyskytuje.

Výzkumné strategie

Pro svůj výzkum jsem si zvolila jak kvalitativní výzkumnou strategii, pomocí které kterou se pokusím udělat i kvantitativní. Pomocí kvalitativní výzkumné strategie budu zjišťovat rozsah výskytu narušené komunikační schopnosti u dětí mladšího školního věku. Tato forma výzkumu bude formulována pomocí Heidelberského testu vývoje řeči, kterých budu provádět s každým žákem zvlášť.

Svůj kvalitativní výzkum doplním také rozhovory s učiteli a rodiči dětí, které podstoupili analýzu řečových schopností pomocí H-S-E testu. Výsledky svého výzkumu se pokusím zobecnit a pomocí grafů také znázornit. Ve své diplomové práci tedy uvedu jak kvalitativní, tak kvantitativní výzkumné metody

Návrh metody sběru dat, představa o počtu a kontaktování výzkumných jednotek. Jak budete sbírat data? Z čeho budete ve výzkumu vycházet? Jak kontaktujete a vyberete zkoumané jednotky?

Pro svůj výzkum jsem si zvolila jako nejvhodnější metodu sběru dat rozhovor spojený s pozorováním. Na základě pozorování si vyberu výzkumný vzorek, se kterým dále provedu diagnostický rozhovor (Heidelberský test vývoje řeči). Diagnostiku všech řečových rovin bych ráda provedla s dětmi, které mají narušenou komunikační schopnost a navštěvují jak běžnou základní školu, tak s dětmi, které navštěvují základní školu praktickou. Dále bych

chtěla provést rozhovor s učiteli těchto dětí. Rozhovor s učiteli bude polopřipravený, tedy polostrukturovaný. Rozhovor s dětmi bude formou diagnostického rozhovoru, tedy strukturovaný rozhovor. Část informací bych také ráda získala z pozorování dětí jak při vyučování, tak při samostatné práci.

Počet kontaktovaných jednotek: ráda bych kontaktovala celkem deset dětí. Pět dětí s narušenou komunikační schopností navštěvující běžnou základní školu a pět dětí s narušenou komunikační schopností bez dalšího přidruženého postižení navštěvující základní školu praktickou. Dále bych ráda provedla rozhovory s jejich třídními učiteli. S každým bych se ráda setkala dvakrát až třikrát, podle možností dotazovaných, jejich ochoty a časové dostupnosti.

Podle potřeby si vyberu jednu nebo více běžných základních škol a jednu nebo více základních škol praktických, a to v závislosti na ochotě spolupracovat a na dostupnosti a možnosti práce s dětmi s narušenou komunikační schopností. Školy budu vybírat podle vlastní dostupnosti z mého blízkého okolí.

Úryvek z připravovaného nástroje sběru dat - scénář rozhovoru, plán pozorování

Jako doplňující výzkumnou metodu jsem si pro svůj výzkum zvolila polostrukturovaný rozhovor s učitelem dítěte s narušenou komunikační schopností. Připravím si tedy osnovu rozhovoru, tj. základní otázky, na které bych ráda znala odpověď a další dílčí otázky budu tvořit až během samotného rozhovoru, podle toho, co mě zaujme.

Ukázka polostrukturovaného rozhovoru s učiteli dítěte s narušenou komunikační schopností:

- Jaká je vaše kvalifikace?
- Jak dlouho se již věnujete povolání učitele/učitelky na základní škole/praktické škole?
- Jaké máte vzdělání z hlediska speciální pedagogiky, speciálně logopedie?
- Vyskytují se u vás ve třídě děti s narušenou komunikační schopností? Jestli ano, tak kolik?
- S jakou nejtěžší narušenou komunikační schopností u dítěte jste se ve své praxi setkal/a?
- Existuje ve škole nějaký logopedický kroužek
- Jak jednáte s dětmi s narušenou komunikační schopností?
- Jaké obtíže mají děti s narušenou komunikační schopností, co se týče učení?
- V jakém předmětu mají děti s narušenou komunikační schopností největší obtíže?

- Ve kterých předmětech naopak vynikají nebo jsou lepší?
- Dokáží se děti s narušenou komunikační schopností dobře začlenit do třídního/školního kolektivu?

Zamyšlení se nad možnými praktickými a etickými problémy při výzkumu. Jaké praktické a etické problémy budete ve výzkumu pravděpodobně řešit? Jak?

Při realizaci svého výzkumu se mohu setkat s různým typem etických problémů. Jednak ze strany školy, tak nepochybně rodičů a v neposlední řadě ze strany samotných žáků.

Ze strany školy se může jednat o celkovou neochotu se podílet na výzkumu, neposkytování informací. Učitelům samotným by mohlo vadit narušení klimatu třídy přítomností někoho cizího.

Výhrady by mohli mít i rodiče, a to pro chránění osobních dat, celková neochota poskytnout informace o dítěti někomu „cizímu“, rozebírání handicapu jejich dítěte.

Dítěti samotnému by mohly hrozit problémy s komunikací spolužáků, kdy dítěti věnována větší pozornost, než ostatním. Mohlo by dojít k posmívání, až k vyčlenění z kolektivu spolužáků.

Výzkumník musí tedy vystupovat seriózně, mile a důvěryhodně. Získat všechny potřebné souhlasy jak rodičů, tak vedení školy, svůj výzkum provádět s dostatečnou časovou rezervou. Měl by přistupovat bez předsudků a mít schopnost empatie, pozorně naslouchat druhé straně a chovat se přiměřeně i při odmítavé reakci ze strany dotazovaného.

Záznam z prvního realizované analýzy tu dokumentu spolu s terénními poznámkami

Jako hlavní výzkumnou metodu jsem si zvolila analýzu dokumentu a to konkrétně Heidelberského testu řečového vývoje. Tento test předložím dohromady deseti dětem, z toho pět bude intaktních a pět bude navštěvovat základní školu praktickou. Protože zatím nemám přístup a potřebné souhlasy k tomu, abych test na dětech v rámci výzkumu prováděla, rozhodla jsem se do projektu vložit ukázkou doplňující výzkumné strategie, a to rozhovoru s učitelem. Pokusila jsem se tedy realizovat část rozhovoru s učitelkou třetí třídy běžné základní školy.

Jaká je vaše kvalifikace?

Studovala jsem střední pedagogickou školu a následně jsem dálkově vystudovala magisterský studijní program pro první stupeň základní školy.

Jak dlouho se již věnujete povolání učitele/učitelky na základní škole/praktické škole?

Na základní škole učím už patnáct let.

Jaké máte vzdělání z hlediska speciální pedagogiky, speciálně logopedie?

Co se týče oboru speciální pedagogiky, tak téměř žádné. Spíše se tomu věnuji z vlastní iniciativy. Myslím, že je důležité se nadále vzdělávat obzvláště v tomto oboru, který je pro dnešní dobu aktuální. Sama si tedy ráda přečtu knihu nebo odborný článek v časopise.

Vyskytují se u vás ve třídě děti s narušenou komunikační schopností? Jestli ano, tak kolik?

Ve třídě, kterou právě teď učím, žádné dítě s narušenou komunikační schopností teď nemám. Za svou praxi už jsem ale poznala několik dětí s narušenou komunikační schopností. Jednalo se převážně o patlavost, nebo že mluvili hodně rychle a nebylo jim moc rozumět. Jednou jsem měla ve třídě i chlapce, který koktal.

S jakou nejtěžší narušenou komunikační schopností u dítěte jste se ve své praxi setkal/a?

Myslím, že to byl právě onen chlapec s koktavostí.

Existuje ve škole nějaký logopedický kroužek

Na naší škole žádný logopedický kroužek nemáme. Možná by ale nebylo špatné ho zřídit. Děti poslední dobou mluví čím dál hůře a možnost rozvíjet jejich mluvní projev není ve škole tak veliká. Myslím, že by to bylo vhodné.

Jak jednáte s dětmi s narušenou komunikační schopností?

Jednám s nimi jako s ostatními žáky, žádné úlevy nemají, pokud nemají vypracovaný individuálně vzdělávací plán, to se pak řídíme právě podle něj.

Učitelka byla milá a odpovídala na všechny moje otázky ochotně. Neměla jsem žádný problém, rozhovor proběhl po vyučování v jejím kabinetě za klidných podmínek.

Námět k modifikaci výzkumného návrhu na základě předchozího bodu. Jak byste na základě prvních zkušeností z terénu upravili plán výzkumu?

Vzhledem k tomu, že jsem neměla možnost provést hlavní metodu svého výzkumu, bych tento plán nijak výrazně neměnila. Samotný test trvá vcelku dlouhou dobu (něco málo přes hodinu). Výzkum mám v plánu provést v říjnu příštího roku, kdy budu mít zajištěné všechny souhlasy a zkontaktované školy, na kterých budu výzkum provádět. Musím si vyhradit na každého dostatek času a také prostor na to, kde bych mohla testy provádět. Následný doplňující rozhovor s učiteli už nezabere tolik času, jen je třeba si dobře připravit všechny otázky, abych zjistila veškeré informace, které budu potřebovat.

Seznam relevantní literatury

- BOČKOVÁ, Barbora. *Podpora žáků se specificky narušeným vývojem řeči*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2011. 165 s. ISBN 9788021056091.
- ČÁP, Jan; MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha : Portál, 2007. 655 s. ISBN 9788073672737.
- FONTANA, David; BALCAR, Karel. *Psychologie ve školní praxi : příručka pro učitele*. Vyd. 3. Praha : Portál, 2010. 383 s. ISBN 9788073677251.
- KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie : narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2006. 224 s. ISBN 8024711109.
- KLENKOVÁ, Jiřina. *Terapie v logopedii*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2007. 116 s. ISBN 9788021044630.
- KUTÁLKOVÁ, Dana. *Dyslalie : metodika reedukace*. Praha : Septima, 1999. 63 s. ISBN 8072161008.
- LECHTA, Viktor; KŘÍŽOVÁ, Jana. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2003. 359 s. ISBN 8071788015.
- LECHTA, Viktor. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Vyd. 3., dopl. a přeprac. Praha : Portál, 2011. 190 s. ISBN 9788073679774.
- LECHTA, Viktor; KŘÍŽOVÁ, Jana. *Terapie narušené komunikační schopnosti*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2005. 386 s. ISBN 8071789615.
- LOVE, Russell J; WEBB, Wanda G. *Mozek a řeč : neurologie nejen pro logopedy*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2009. 372 s. ISBN 9788073674649.
- NEUBAUEROVÁ, Lenka; JAVORSKÁ, Miroslava; NEUBAUER, Karel. *Ucelená rehabilitace osob s postižením centrální nervové soustavy*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2011. 133 s. ISBN 9788074351099.
- ŠKODOVÁ, Eva; JEDLIČKA, Ivan. *Klinická logopedie*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2007. 615 s. ISBN 9788073673406.
- ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace : vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 4., přeprac. Praha : Portál, 2011. 221 s. ISBN 9788073678890.

Téma je zajímavé, ale projekt je dost zmatený z hlediska výzkumných metod a postupů. Není jasné, na jakou otázku budete odpovídat pomocí jakých dat. Na tu hlavní otázku – kde je více dětí s narušenou komunikační schopností, vůbec odpovědět na základě vašich dat (tj. rozhovorů s učiteli a diagnostiky dětí) nemůžete. Stejně tak nemůžete z tak malého vzorku zobecňovat nebo vytvářet grafy a tabulky.